

1182

№ 90

ՈՒՐԲԻՆՕԵՑԻ ՄԱՆՈՒԿԸ

(ՈՒՅՂԻ ՀԷՔԻԱԹՆԵՐԻՑ)

82
ՈՒ-51

ԹԻՖԼԻՍ

Տարածի: || Типог. М. Шарадзе и К^о.

1895

2011

82
Ու-51

ՈՒՐԲԻՆՕԵՑԻ ՄԱՆՈՒԿԸ

1007
32503

(ՈՒՅԴԻ ՀԷՔԻԱԹՆԵՐԻՑ)

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան Մ. Շարաձէի: ||| Типог. М. Шарадзе и К^о.

1895

38223

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 24 Марта
1895 года.

ՌԻՐԻՆՅՈՒՅԻ ՄԱՆՈՒԿԸ

(Ուղի հեքիաթներից)

Պատահել է այս 1490 թուականին, Ուրբինո քաղաքումը, Գուրգուրալուի դքսութեան ժամանակ:

Յիշեալ տարին՝ մի գարնանային գեղեցիկ օր՝ վանդակապատ պատուհանից դէպի դուռն էր նայում մի փոքրիկ մանուկ: Դա մի սիրունիկ տղայ էր, թխաւուն աչքերով և շիկաւուն մազերով՝ ճակատի կողմից խուզած: Նա հագած ունէր կարճ և կապտաւուն կաբա, և ձեռքին բռնած նոյն գոյնի գլխարկ, ինչ գոյնի որ կաբան էր:

Չնայած որ շատ գեղեցիկ առաւօտ էր՝ նրա փոքրիկ սրտիկը շատ տխուր էր, որովհետեւ իր սիրելի ընկերը, որ իրանից տասը տարով մեծ էր՝ գնացել էր ուրիշ քաղաք, մի նշանաւոր նկարչի մօտ աշակերտութեան մըտնելու: Այդ բարեկամը, որի անունն էր Տի-

21125-60

8

2003

մօթէօ Խէլ Վիտա՝ շատ սիրելի էր երեխային, որովհետեւ միշտ խաղում էր նրա հետ, խաղալիկներ էր շինում, հէքիաթներ էր պատմում և զուարճացնում էր։ Ուրեմն ինչպէս կարող էր չքաշել իր այդպիսի ընկերոջ և բարեկամի կարօտը։ Սակայն ինքն իրան սիրտ տալու համար՝ ասում էր. հարկաւոր չէ նրա մասին շատ մտածել, չէ՞ որ նա ինքն ասաց, թէ «Ես մտնում եմ մի երեւելի ոսկերչի մօտ, որ շատ էլ լաւ մարդ է, բայց մտադիր եմ նկարիչ դառնալ»։ Եւ մանուկը հասկանում էր, որ նկարիչ դառնալը ամենամեծ և իմաստուն բանն է աշխարհիս վրայ. այս բանը շատ լաւ էր հասկանում, որովհետեւ նա՝ Ռափայէլն էր, Զիովանի Սանցիօի որդին։

Ուրբեօնօում ոչ մի երեխայ չկար, որ Ռափայէլի չափ և նրա պէս բախտաւոր լինէր։ Նա ունէր մի ամենաքաղցր պապիկ, ջերմ որդեսէր մայր և շատ փափկասիրտ հայր, որ նկարիչ լինելով՝ հրեշտակներ նկարելիս՝ Ռափայէլի պատկերն էլ նրանց մէջն էր ձգում։

Որդուն պատմելու համար հայրը հետաքրքրիչ պատմութիւնների մեծ պաշար ունէր։ Նրանցից որը լինէր էր լինում հարուստ երեւակայութիւնով, որն էլ գիտնական բաներով, բայց ամենն էլ այնպիսի սէր էին

զարթեցնում դէպի գեղարուեստը, որ երեխան ակամայ պարապւում էր դրանցով, ծծում ու ներս էր շնչում ինչպէս շնչում էր ծաղիկների անուշ հոտը, երբ մօտեցնում էր ունեզներին։

Կեանքն այն ժամանակ շատ լաւ էր վաղեմի Ուրբեօնօ քաղաքում, թէև այն ժամանակ նա այնքան մեծացած և ծաղկած չէր, ինչպէս յետոյ։ Լաւ էր նրանով, որ շատ պարզ էր և հասարակ. տիրում էր խաղաղութիւն և անդորրութիւն. քաջառողջ ձեռքերը միացած էին քաջասիրտ ալրականութեան հետ։ Քաղաքացոյց և տիրող իշխանի մէջ կատարեալ համերաշխութիւն և համաձայնութիւն կար։ Ժողովուրդը գիտէր, որ մի որևիցէ թիւրիմացութիւն պարգելու համար կարող էին ուղղակի գնալ իշխանի պալատը, կամ շուկայով անցնելիս կանգնեցնել նրան, ասել ինչ որ ուզում էին և ստանալ իրանց ցանկացած խորհուրդը։ Քաղաքացոյց սիրտը լինէր ամենաբարի ձգտումներով. ջերմ սէր ունէին դէպի գեղեցիկը, զգում էին իրանց համայնական պարտքը և կատարում, մտերմութիւն ունէին իրար մէջ և հաւատարմութիւն, շիտակութիւնն ընդհանուր էր, և այս պատճառով էլ ամենքն էլ բաւական էին

իրանց ունեցածովը, ամենքն էլ հարուստ էին և բախտաւոր: Բոլոր գործերը կատարուած էին բարեխղճութեամբ, զրկողութիւն չկար, կեցութիւններն էժան էր, ուտեստը լաւ և առատ, աւելի լաւ և առատ, քան թէ հիմա է: Վաղեմի գեղեցիկ շինութիւնների տամեն մի քարը շատ հաստատուն էր, ամեն մի զարդի մէջ երևում էր շինողի գեղեցիկ ճաշակը: Մարդիկ իրանց բնիկը շինում էին, որ և՛ իրանք ապրեն նրանում, և՛ իրանց որդիքը և՛ իրանց որդոց որդիքը: Նրանք էլ իրանց առանձին մտորումներն ունէին, իրանց աւանդութիւնները, և այդ բոլորը դրոշմում էին իրանց ամեն մի շինուածքի վրայ, նոյն իսկ պատուհանների երկաթէ ձուղացանցի՝ և դռների քանդակների վրայ: Վեր էին կենում առաւօտուայ զանգակի ձայնի հետ և աշխատում մինչև երեկոյի զանգակը, և յետոյ տաք երեկոներին դուրս էին գալիս փողոցը և իրանց զոններին նստելով՝ մտիկ էին տալիս իրանց առջևը, քաղաքի ստորոտում ընկած հովիտներին, որոնք ծածկուած էին առատ արտերով, մարգագետիններով, մրգալից այգիներով և ստուերախիտ անտառներով: Նրանք զրոյց էին անում և խնդում, ծիծաղում միեմեանց հետ, գոհ լինելով իրանց հաճելի և

W

օգտակար կեանքից, առանց նախանձելու դրիշին, առանց փափագելու ապրել ուրիշի կեանքով, որպիսով շատ մարդիկ փչացնում են իրանց կեանքը:

Այն, մեր ասած ժամանակ առ հասարակ կեանքը լաւ էր շատ տեղ, բայց Ուրբինում աւելի լաւ էր, քան թէ մեր ժամանակ որևիցէ տեղ:

Կարո՞ղ էք արդեօք ձեր երևակայութեան մէջ պատկերացնել բարեհոգի և խելօք Ջիովանի Սանցիօին, երբ որ նա մի սուրբ տօն օրուայ երեկոյին նստած իր ծերունի հօր կողքին, իսկ փոքրիկ որդեակը նրանց առջև վազվզելիս: Արդէն բուխ ձայնով զողանջում են եկեղեցու զանգակները, որոնք տատանում են նրանց գլխավերևը, և արևի վերջին ճառագայթներն ընկել են նախշուն պատերի, քարաշէն մարտկոցների և քաղաքային դրօշակի վրայ, որ ծածանում է դղեակի տանիքի ծայրին, բալի և տանձի ծառերով ծածկուած գահավէժ ժայռերի վրայ, որոնց գլխին շինուած է քաղաքը: Ես կարող եմ այս բոլորը պատկերացնել ինձ: Երբ որ աչքերս խփեմ՝ Ուրբինօն կը կենդանանայ իմ լիշողութեան մէջ բոլորովին այնպէս, ինչպէս որ ես տեսել եմ նրան: Խնջալէս կուգենայի ես ապրել այդ լեռնային վայր

բերում և հանդիպել այնտեղ Ռափայէլին՝ այդ սքանչելի երեխային այն ժամանակ, երբ որ նա գնում էր իր ճամպովը, բախտաւոր և ուրախ, և իր մանկական հոգու մէջ տպաւորում էր անդիտակցաբար բոլոր այդ հրաշալի տեսարանները, և կեանքի բոլոր երեւոյթները, որոնցով շրջապատուած էր, և տպաւորում էր նրա համար, որ հասակ առած ժամանակ այդ բոլորը հաղորդէ աշխարհին:

— Մի խանգարէք երեխային. կը գայ ժամանակ, երբ նա այդ բոլորը կը գրէ ներկերով, ասում էր շատ անգամ նրա խելօք հայրը, որ սիրում էր մտածել, թէ իր վրձինը և ներկերը երբ և իցէ կանցնեն Ռափայէլին, որի ձեռքը աւելի տաղանդով և ուժով կը տիրէ վրձինին, քան տիրել էր իր սեփական ձեռքը:

Արդեօք մտածում էր այդ երեխան, թէ երբ և իցէ նկարիչ պիտի դառնայ ինքը՝ թէ ոչ, բայց նա ամբողջ ժամերով չէր դադարում բերկրիլ իր տեսածներով և ուշի ուշով գննել բոլոր առարկաների տեսքն ու կերպարանքը, թէ ծաղկազարդ դաշտերում և թէ տերևախիտ ծառաստաններում:

Եւ իրաւի՝ այդ ժամանակ Ուրբինօում տեսնելու արժանի և նկարչական երեւոյթներ

շատ կային, մանաւանդ երբ մարդ նայէր դէպի ցած, դէպի քաղաքի ոտքի տակ ընկած հովիտները: Մերթ երևում էին նիզակների շարքեր— զինաւորուած այրուձին էր գնում ծառերի միջով. մերթ գիւղացոց սայլերի երկար կարաւանն էր գալիս դէպի քաղաք՝ բեռնաւորուած դաշտերի և պարտէզների արդիւնքով. կամ պատահաբար գալիս էր կարդինալը սպիտակ ջորու վրայ նստած, կարմիր վերարկուով. իսկ նրա ետևից մի քանի բեռնակիր ձիաներ, ոսկի և արծաթի անօթներով և ուրիշ զանազան բաներով: Պատահում էր տեսնել և որսորդների արշաւանքը: Որսորդները ձիաւորուած, մեծ դուքսն էլ իրանց առջևը, դուրս էին գալիս որսի, գեղեցիկ շներով, որոնք ձգտում էին կապերից դուրս պրծնիլ, և փրչում էին որսական փողերը կանաչ դաշտերում: Երբեմն անցնում էին վարձկան զօրքերի գունդեր՝ սպառազինուած փայլուն զրահներով, դրօշակները փռփռացնելով. կամ միայնակեացների և ուխտաւորների խմբեր, երգելով սրբազան օրհներգութիւններ, ինչ որ երգել էին Երուսաղէմում, և իրանց ծանր հողաթափներով ոտնատակ էին տալիս արդէն բաւական բարձրացած կանաչ խոտը, դանդաղաշարժ քայլերով մօտենում էին քաղաքին և բարձ-

րանում քայրաժայռերի գագաթը: Միթէ դուք չէիք ցանկանալ կանգնել Ռափայէլի կողքին և նրա պատուհանից նայել Ուրբինոյի շրջակայքին, ինչպէս որ նա կար նոյն ժամանակ:

Ի՞նչ կասկած, որ Ուրբինոյի բարի բնակիչները շատ անգամ ծիծաղում էին Ռափայէլի վրայ, ինչպէս մի փոքրիկ ցնորոզի, որ նա ամբողջ ժամերով կանգնում էր և նայում, նայում, միայն նայում էր այնպէս, ինչպէս իրաւունք ունեն նայելու միայն այն աչքերը, որոնք լաւ են տեսնում, և տեսնում են բոլորովին ոչ այնպէս, ինչպէս ուրիշի աչքերը:

Ռափայէլի բախտիցը՝ նրա մանկութեան օրերը խաղաղութեան օրեր էին. այնպէս չէր, ինչպէս նրա հօր մանկութեան ժամանակ, երբ շարունակ հրձգութիւններ էին լինում և անթիւ տներ մատնւում հրդեհի ալիքներին, հրդեհներ՝ որոնք ամենայն ինչ լափում էին, ինչ որ իրանց առաջն էր ընկնում:

Այս ժամանակ Ուրբինո քաղաքի անունն սկսել էր բարձրանալ իր Փարֆորեղէններով: Այնտեղ շինուած ահագին պնակները և թասերը, հարսանեկան ավսէները, գեղատունային սրուակները արդէն սկսել էին մրցել Ջուբիօ քաղաքում շինուածների հետ: Երբ

որ դուքսը կամենում էր մէկին ինչ և իցէ առիթով մի ընծայ ուղարկել՝ նա միշտ իր սիրած Ուրբինո քաղաքի շինուածներից էր առնում: Սակայն Փարֆոր շինելու վարպետութիւնը դեռ չէր հասել այն աստիճանի կատարելութեան, որին հասած էին միւս արուեստները: Երբ որ դուք կը մեծանաք՝ այն ժամանակ արդէն կիմանաք, որ նախնի յօյները և քրիստոնեաները ինչ գեղեցիկ բաներ որ ունէին՝ բոլորն էլ մեռել էին, նրանց հետ մեռել էին և վարպետները և նկարիչները, կամ ասենք քնել էին մի քանի տարով: Միևնոյն ժամանակ եկեղեցու զինուորները և իշխանները, ազնուականները և վարձկանները հարստահարում էին երկիրը, միմեանց ձեռքից յափշտակում, և այդ բոլորն անում էին ի հարկէ կրակով, սրով և կողոպտելով: Յետոյ, երբ որ չարաբաստիկ աղէտների ժամանակներն անցան՝ վարպետները և նկարիչները նորից կենդանացան միւս արհեստագէտների հետ: Շատ քաղաքներում հանգած հնոցները կրկին վառուեցին և արուեստներն սկսեցին նորինորոյ ծաղկիլ: Երբ որ Ուրբինոում արդէն շինւում էին այլ և այլ տեսակ Փարֆորեղէն անօթներ՝ այդ ժամանակ Ռափայէլը դեռ վազվազում էր իր մանկական տոտիկներով:

Այդ ժամանակ Ուրբինօում մեծ անուն էր հանել Բենեդէթտօ Րոնկոնի վարպետն իր Փարֆորի արհեստանոցով: Նրա տունը հեռու չէր Ռափայէլի հօր տնից: Նա մի պատկառելի մարդ էր, միջին հասակից նոր անցած, ալէխառն մօրուքով, գեղեցկադէմ, բայց փոքր ինչ խիստ նայուածքով: Նա ունէր մի շատ գեղեցիկ աղջիկ՝ անունը Պաչիֆիկա: Բենեդէթտօն շատ էր սիրում իր աղջկանը, բայց ոչ այնքան շատ, ինչքան սիրում էր իր արուեստի արտադրութիւնները—հարսանեկան խոր ու կլոր ափսէները, ձուածե, ահագին պնակները, որոնց վրայ նկարում էր նա Աստուածաշնչից առնուած պատկերներ, բնութեան տեսարաններ և այլ մտացածին բաներ: Այդ բոլորը նկարելուց յետոյ՝ անօթները ձգում էր հնոցը և սրտատրոփ սպասում էր, թէ ինչպէս դուրս կգան կրակից: Շատ անգամ դուրս էին գալիս վնասուած, ճաքճքուած և բիծերով, իսկ շատ անգամ էլ ամբողջ և անվնաս. և այդ ժամանակ նրա ուրախութեանն էլ չափ չէր լինում:

Բենեդէթտօն պատուասէր և սնափառ մարդ էր: Նա բաւական հարուստ էր, և մեծ հռչակ ունէր իբրեւ լաւ նկարիչ. բայց Ջուբիօում կենում էր մի երիտասարդ նկարիչ

Ջիօրջիօ անունով. սա իր տաղանդով գերազանցում էր Բենեդէթտօին, որ այդ պատճառով կարծես փշերի վրայ էր քնում, որովհետեւ նախանձը քնի հետ հաշտ չի լինում:

Բենեդէթտօի տունը մի բաւական երկար շինութիւն էր՝ քար ու կրից շինած: Նա ունէր ընդարձակ բակ, որի ետեւում վարդի թուփեր կային տնկոտած, իսկ տան պատուհանները նայում էին դէպի այգին, որի մեծ մասը բանջարանոց էր, և որի մէջ հասնում էին շատ տեսակ տանձեր, սալորներ և վայրի ելակ: Բենեդէթտօի գործանոցի պատուհանների առջև բացւում էր այսպիսի դալարագեղ տեսարան: Ուրբինօում շատ կային այն ժամանակ այսպիսի բանուորական սենեակներ, դուրեկան, խալաղ, ընդարձակ, խոտերի և ծաղիկների անուշահոտութեամբ լցուած: Իսկ մեր ժամանակ մարդիկ բանում են բազմամարդ և հոտած քաղաքներում, նեւ և խեղդող գործարաններում, և իրանց գործն էլ նոյնպէս չոր է լինում և տխուր, ինչպէս որ իրանց կեանքն է:

Հարեւան Սանցիօի փոքրիկ տղան յաճախ վազվզում էր Բենեդէթտօի պարտէզումը, լաւ իմանալով, որ Պաչիֆիկայի համար մեծ ու-

րախուժիւն էր տեսնել նրան իրանց մօտ, և նոյն իսկ խստադէմ նկարիչը ուրախ ժպտում էր նրան տեսնելիս, և շատ անգամ ցոյց էր տալիս, թէ ներկն ինչպէս պէտք է քսել դեռ փափուկ և չեփած կաւի վրայ: Պաշիֆիկան մի շատ քաղցր և բարի աղջիկ էր տասներեւթը տարեկան, և շատ կարելի է որ Ռափայէլը՝ շատ տարի յետոյ՝ նրա դէմքն էր յիշել իր Սիկստինայի Աստուածամօր պատկերը նրկարելիս:

Ռափայէլը սիրում էր Պաշիֆիկային այնպէս, ինչպէս սիրում էր ամեն մի բարի մարդու: Բենեդէթտօի տունը նա աւելի էր սիրում, քան թէ իր հօր սիրած գործանոցը և քան թէ իր սիրելի, ծերունի պապիկի ուրախ խանութը:

Բենեդէթտօն պահում էր չորս աշակերտ կամ որդեգիր, բայց զրանցից միայն մէկն էր Ռափայէլի և Պաշիֆիկայի սիրելին: Դա էր Լուկա Թորէլլի անունով մի պատանի: Նա ծնուած էր մի լեռնային փոքրիկ գիւղում և ֆիզիքայէս այնպէս էր կազմակերպուած, որ նրան աւելի յարմար կը գար գինակիր լինել, քան թէ նկարիչ: Ինքը թխագէմ, վայելչակազմ, երկայնահասակ, լայն թիկունքով, վրստահ շարժմունքով և լուրջ կերպարանքով:

Լինելով մի և նոյն ժամանակ առույգ, ուժեղ և ճարպիկ՝ կարծես ծնուած էր աւելի քաջամարտիկ զինուոր լինելու, քան թէ դազգահ ու վրձին բանեցնելու համար: Բայց Լուկան մի տօն օր եկել էր Ուրբինօ, տեսել էր Պաշիֆիկային, և նրա սէրը նետի պէս ցցուել էր սրտումը: Նա մտաւ նրա հօր մօտ աշակերտութեան միայն նրա համար, որ Պաշիֆիկայի հետ մի յարկի տակ ապրի: Սակայն զրանից մեծ օգուտ չունեցաւ: Պաշիֆիկային նա տեսնում էր ճաշելիս, ջուր էր կրում նրա համար ջրհորից, կերակրում էր նրա աղաւնիներին, լսում էր նրա իլկի բզզոցը թել մանելիս և ջութակի մեղմ ձայնը: Ինչպէս երանի էր տալիս Ռափայէլին, որ նա միշտ Պաշիֆիկայի հետ էր լինում, նրա հետ ման էր գալիս, նրա հետ խօսում, խաղում և ուրախանում:

— Ես սիրում եմ Պաշիֆիկային, — ասում էր Լուկան հառաչելով:

— Ես էլ եմ սիրում, — պատասխանում էր նրան Ռափայէլը ժպտալով:

— Բայց քո սէրն ու իմը մի և նոյն չէ: Ես ուզում եմ նրա հետ ամուսնանալ:

— Ես երբէք չեմ ամուսնանալ: Ես կը

նշանուեմ նկարչութեան հետ, ասում էր Ռափայէլը լրջօրէն:

Նա առանց դադրելու հետևում էր հօրը, երբ որ սա նկարում էր սուրբերին, արմաւենու կանաչ ճղները ձեռքներին, կապոյտ կամ ոսկեգոյն ֆոնի վրայ: Կամ հետևում է Բենեդէթտօին, երբ նա մլթագոյն կաւի վրայ թեւաւոր հրեշտակներ էր նկարում, կամ մարգարէներ իրանց պատմութեաններում և ուրիշ սրբազան աւանդութիւններ:

Մէկ անգամ երբ որ Ռափայէլը իր սիրած պատուհանից նայում էր դէպի հեռուն և մտորում ի՞նչ գիտէ ինչու մասին, Լուկան, որ այդ միջոցին նրա կողքին նստած էր, այնպիսի մի խոր հոգոց քաշեց, որ մանուկը զարթեց իր խոր ցնորքներից և հարցրեց.

— Իմ սիրելի Լուկա, ի՞նչ է պատահել քեզ. ինչո՞ւ համար ես այդպէս ախ քաշում:

Օ, Փայէլլօ, պատասխանեց՝ Լուկան տըրփութեամբ. Ի՞նչ հրաշալի դէպք կայ Պաչիֆիկայի ձեռքն ստանալու, եթէ ես Զորջիօի տաղանդն ունենայի: Ի՞նչքան բախտաւոր կը լինէի, եթէ բարեգութ Աստուածը ինձ տաղանդ լինէր տուած՝ փոխանակ մարմնական ուժի և պինդ մկանունքների, որ ունի ամեն մի վայրենի վարագ: Ինչի՞ս է պէտք այդ ու-

ժը, քանի որ իմ սիրոյս առարկան ձեռք բերելու համար ինձ տաղանդ է հարկաւոր:

— Բայց այս ի՞նչ դէպք է, — հարցրեց Ռափայէլը, — նոր ի՞նչ ես իմացել Պաչիֆիկայի մասին: Ես մի ժամ առաջ նրա մօտ էի, և նա ինձ ոչինչ չասաց:

— Նա դեռ չգիտէ, թէ ի՞նչ է սպասում իրան: Մենք այսօր առաւօտը նոր պատուէր ստացանք դուքսից: Նա ցանկանում է ունենալ մի պնակ կամ սափոր, որ վրան նկարած լինի Եսթերի պատմութիւնը: Այդ պատուէրը պիտի կատարուի երեք ամսուալ ընթացքում սկսած այսօրուանից: Այդ բանը նա պիտի ընծայէ իր մի ազգականին: Գնի մասին կարող չէ խօսք լինել, նա մէկի տեղ տասը կը վճարէ, միայն թէ վրայի կենդանագրութիւնը պէտք է այնքան լաւ լինի, որից լաւագոյնը հնարաւոր չը լինի սպասել: Վարպետ Բենեդէթտօն երեւի առաջուց գիտէր, որ այդպիսի մի պատուէր էր ստանալու, որովհետեւ պատրաստել է մի քանի ձուռած քիւլոններ և գեղեցիկ, հաստափոր սափորներ: Ամեն մէկիս ուղղում է մի մի բան տալ: Իր աչքերը այլ ևս չեն տեսնում և սաստիկ սրտնեղած է, որ չի կարող ինքն իր ձեռքով կատարել դուքսի պատուէրը: Գլխաւորն այն է, որ ասում է

1001-
32503

աշկարա, թէ ում շինածին որ հաւանի դուք-
սը՝ ես նրան ինձ ընկեր կանեմ և աղջիկս էլ
կը տամ նրան: Շատերն ասում են, որ այդ
խոստումը մի մի պատրուակ է, թէ նրա հա-
մար է այդպիսի մրցանակ նշանակել, որ ամե-
նայն ջանք գործ դնեն լաւ բան դուրս բերե-
լու իր գործարանից: Բայց ես լաւ եմ ճանա-
չում Բենեդէթտօն. նա շիտակ մարդ է, և
իր խոստմունքը կը կատարէ անպատճառ: Դու
հիմա կարող ես հասկանալ, իմ սիրելի Ֆայել-
լօ, թէ ինչո՞ւ եմ ես այսպէս տխուր: Մամու-
լի վրայ և հնոցի մօտ՝ ես լաւ աշխատաւոր
եմ: Կաւը շաղախում և կաղապարում եմ բա-
ւական լաւ, բայց ինչ որ կը վերաբերի նկա-
րելուն, ես այդ գործումը խամ եմ, և միւս
ընկերներս այդ բանում ինձ կը գերազանցեն,
ես լաւ գիտեմ:

Ռափայէլը լսում էր այդ բոլորը լուռ և
մունջ, արմունկներով թինկ տուած բարեկա-
մի ծնկներին և ծնոտը դրած ափերի մէջ:
Նա գիտէր որ միւս աշակերտները աւելի լաւ
էին նկարում քան իր սիրելի Լուկան, թէև
նրա չափ ոչ մէկը բարի չէր և ազնիւ, և ոչ
մէկը նրա չափ գրաւած չէր Պաշիֆիկայի
համակրանքը:

— Ինչպէս ասացիք, որքան ժամանակ է

նշանակուած այդ պատուէրը կատարելու հա-
մար:

— Երեք ամիս, իմ սիրելիս, պատասխա-
նեց Լուկան, առաջուանից էլ աւելի խոր հո-
գոց քաշելով: Այո՛, երեք ամիս, բայց ինչ օ-
գուտ: Եթէ նշանակուած լինէր թէկուզ ե-
րեք տարի՝ ես դարձեալ չէի կարող ուրիշնե-
րի հետ մրցել: Գեղարուեստն այնպիսի բան
չէ, որ ներս գցենք մեր ուզած մարդու մէջ:
Միւսնոյն է, նշանակած ժամանակի վերջումն
ևս դարձեալ նոյն տիմարը պիտի լինիմ, ինչ
որ հիմա: Միտդ չէ՞ ինչ ասաց ինձ երէկ քո
հայրը, որ այնքան բարի է դէպի ինձ: «Սի-
րելի Լուկա, ասաց նա, սիրահարուել Պաշի-
ֆիկայի վրայ միւսնոյն է թէ սիրահարուել
լուսնի վրայ: Եթէ նա իմ աղջիկը լինէր՝ ես
հազարի մէջ քեզ կընտրէի ինձ փեսայ քո ազ-
նիւ սրտիդ համար, բայց ուրիշ արարած է
Բենեդէթտօն. նա քեզ աղջիկ չի տալ, որով-
հետև դու կարող ես շատ շատ՝ դեղատան
հաւանք նախշել, կամ դալլաքի թաս, իսկ
Բենեդէթտօն՝ իր աղջկայ համար փնտրում
է տաղանդաւոր նկարիչ, թէկուզ միւս ամեն
բանով մարդկային ոչ մի արժանիք չունենայ:
Խնդրեմ չնեղանաս իմ այս խօսքերիս համար,
ես միայն քո բարիդ կամենալովս է, որ ա-

ասում եմ: Եթէ ես քեզ պէս մի գեղեցիկ և ուժեղ պատանի լինէի՝ կերթալի Փրանսիա կամ Սպանիա, այնտեղ կամաւոր զինուոր դառնալու: Դու ծնուած ես զինուոր դառնալու համար և ոչ նկարիչ»... Եւ այս բոլորն ինձ ասաց քո հայրը, սիրելի Ռափայէլ, և շատ ճշմարիտ է նրա բոլոր ասածը:

— Իսկ Պաշիֆիկան, ասաց Երեխան, միթէ նա չէր գնալ քո ետեւից:

— Աստուած գիտէ, պատասխանեց Լուկան յուսակտուր. — գուցէ և չէր գնալ:

— Իսկ ես հաւատացած եմ, որ կը գնայ, ասաց Ռափայէլը. — կը գնայ, որովհետեւ նա քեզ սիրում է, Լուկա, թէև չի խոստովանում: Զէ որ նա աղջիկ է, և բացի դրանից, պարոն Բենեդէթտօն էլ հակառակ է ձեր ամուսնութեանը: Գիտես ինչպէս է սիրում նա քո ընտելացրած կարմրալանջ թռչնիկը. ի հարկէ նա սիրում է այդ լիմար թռչնիկը կիսով չափ դէպի քեզ ունեցած սիրոյն համար և կիսով չափ էլ իր թռչնասիրութեան համար:

Լուկան՝ սաստիկ յուզուելով՝ համբուրեց նրան: Աչքերից սկսեց արտասուք կաթկթիլ: Նա բոլոր հոգովը սիրում էր Պաշիֆիկային. շատ մեծ էր նրա վիշտը:

— Եթէ մինչև անգամ ինձ սիրելիս լինի՝

այդ երբէք չի ասիլ նա ինձ, — շշնջաց Լուկան յուսահատուած, — որովհետեւ հայրը նրան թոյլ չի տալ իմ մասին մտածել անգամ: Եւ միթէ հէնց հիմա պիտի գար դուքսի հրամանը, որ մրցութիւն լինի: Օ՛, եթէ ես զրկուեմ Պաշիֆիկայից՝ այնուհետեւ էլ ինձ ուրիշ բան չի մնալ, բայց թէ երթալ և կամաւոր նիզակալի դառնալ...

Ռափայէլը փոքր ինչ խորասուզուեց մտքի մէջ, յետոյ բարձրացրեց գլուխը և ասաց.

— Ես մի բան մտածեցի, Լուկա, բայց չգիտեմ, թոյլ կը տա՞ս ինձ որ մի փորձ անեմ:

— Դու իմ մանուկ հրեշտակ, միթէ Լուկան կարող է քեզ մերժել, ինչ որ ուզենաս դու նրանից: Բայց եթէ դու կամենում ես օգնել ինձ՝ այդ միտքը հանիր գլխիցդ. — ոչ ոք կարող չէ օգնել ինձ, և ոչ անգամ սուրբերը կարող են օգնել, որովհետեւ նրանք կարող չեն ինձ նկարիչ շինել. մի բան, որ Աստուած չի տուել, սուրբերն ինչ կարող են անել:

Ռափայէլը համբուրեց Լուկային և ասաց.

— Այո՛, բանն Աստուծով կը լինի, ուրեմն դու սպասիր:

Մի քանի օրից յետոյ Բենեդէթտօն, աշակերտներին հաւաքելով՝ հանդիսաւոր կեր-

պով յայտարարեց նրանց թէ դուքսի պատուէրի և թէ այդ առիթով իր արած խոստմունքի մասին: Թէև այդ ջահիլների մօտ աղջկայ անունը չտուաւ, բայց խօսեցածն այնքան պարզ էր, որ ամենքն էլ լաւ ըմբռնեցին, որ դուքսն ինքնա՛ն շինած բանը որ հաւնի՛նա էլ կը դառնայ ոչ միայն Բենեդէթտօի ընկերը, այլ և նրա փեսան:

Այդ ժամանակները շատ էլ ուշադրութիւն չէին դարձնում, թէ իրանք աղջկէքը ում են ցանկանում գնալ, այլ ծնողները տալիս էին՝ ինքնա՛ն որ իրանք էին յարմար տեսնում: Ուրեմն ոչ ոք Բենեդէթտօին ոչ խրտասիրտ կը համարէր և ոչ անարդար, եթէ նա աւելի իր օգտի մասին մտածէր, քան թէ աղջկայ բախտաւորութեան: Բայց երբ որ Բենեդէթտօն մրցութիւնն առաջարկեց ոչ մենակ իր աշակերտների մէջ, այլ բոլորին էլ, որոնք ծնուած էին Ուրբինօում՝ այդ ժամանակ մեր պատանիների սիրտը ահ ընկաւ և կասկած: Ո՞վ կարող էր ասել, թէ այնքան բազմութեան միջից չէր դուրս մի նոր տաղանդ՝ որ արժանանար թանգազին մրցանակին, իսկ նրանք, որոնք յոյս ունէին, մնան բերանները բաց: Ի՞նչ կասկած, որ ով արժանանար Պաչիֆիկայի ձեռքին՝ նրա հետ նա

կստանար և ահագին ժառանգութիւն—մեծ քանակութեամբ ոսկիք, հոյակապ և հրաշակերտ տուն, անթիւ ակնեղէն, հին ոսկեգործ կտորներ և բաւական մեծ կալուածք քաղաքից դուրս, որ ծածկուած էր կանաչագեղ արտերով և պտղատու ծառերով:

Լուկան ամենևին չէր մտածում այդ ժառանգութեան մասին, այլ միայն Պաչիֆիկայի, իսկ միւսները ամենամեծ նշանակութիւնը հէնց այդ հարստութեանն էին տալիս: Եթէ Բենեդէթտօն պայման չըլինէր դրած, որ մրցողները միայն իր ծննդարանից լինին՝ այն ժամանակ Իտալիայի ամեն ծայրից էլ կը գային շատ նշանաւոր նկարիչներ: Նրանք կը գային թուշելով, ինչքան որ կարող էին թուցնել իրանց ձիւները, որ շուտ հասնեն, և այդ հարստութիւնը ձեռք բերլու համար, չէին քաշուիլ կաւի վրայ քաշել այն, ինչ որ կտաւի վրայ էին նկարում: Բայց մրցողները պէտք է լինէին միայն Ուրբինօում ծնուածները, և այս պատճառով Լուկան պէտք է գոհ լինէր իր բախտից, որ իր ախոյեանների թիւն այնքան քիչ էր:

Մէկ անգամ Ռափայէլի հայրը Զիովանին վստահացաւ ասել Պաչիֆիկայի հօրը.

— Եթէ ձեր տեղը լինէի՛ ես փեսացու կընտ-

ըէի ոչ թէ մի լաւ նկարչի, այլ հասարակ, բայց լաւ երիտասարդի, որովհետեւ, չբարկանաս, բարեկամ, միշտ չի պատահում, որ մէկը մեծ նկարիչ լինի և միևնոյն ժամանակ լաւ էլ մարդ: Շիտակ մարդու համեստ առաքինութիւններն աւելի ունին իրաւունք, քան թէ տաղանդը:

Այս խօսքերը լսելիս Բենեդէթտօի երեսը թխպեց. նա մտիկ արաւ խոժոռած աչքերով, որովհետեւ շատ լաւ իմացաւ, թէ Զիովանին ո՛ւմ էր համարում լաւ փեսացու, ո՛ւմ համար էր ուզում բարեխօսած լինի:

— Ո՛չ, Զիովանի, պատասխանեց Բենեդէթտօն, — ինչ հարկաւոր է լաւ նկարագէտ իմ գործարանիս համար, որ նրա անունը բարձր պահէ և աւելի ևս բարձրացնէ: Իմ տեսողութիւնս թուլանում է. և ես չեմ ուզում տեսնել, թէ ինչպէս է կոտորում Ուրբինօի արտադրութեան անունը, իսկ միւս քաղաքներինը՝ բարձրանում: Պաշիֆիկան պէտք է զոհ բերէ ինքն իրան, եթէ կարելի է զոհ անուանել մեծ նկարագէտի կին լինելը:

Ուրախ և սրամիտ Զիովանին ժպտաց իր մտքումը և սուս ու փուս գնաց իր ճանապարհը: Նա երբէք գլուխ չէր խոնարհեցնիլ այսպիսի ինքնավստահութեան և ինքնա-

սիրութեան առջև: Հիւսէրդ Պաշիֆիկայ, մտածում էր նա, շատ ափսոս, որ իմ Ռաֆայէլն մի տասը տարով մեծ չէ: Նա չէր գուշակում, թէ ինչ փայլուն և հրաշալի ապագայ է սպասում իր որդուն, և աւելի շատ բան չէր պահանջում, քան թէ տեսնել նրան իր մայրենի քաղաքում համեստ նկարչի արուեստում, ապահովում Ուրբինօի դուքսի հովանաւորութեամբ և պաշտպանութեամբ:

Բայց ինչ էք կարծում, այս քանի օր է, որտեղ էր գտնւում Ռաֆայէլը: Որտե՞ղ: Անշուշտ Լուկայի վերնատանը: Նա այնտեղ նրստած էր, առջևը դրած մի մի ահագին պնակ և ըմպանակ: Այդ վերնատունը մի բաց և հով տեղ էր: Ամեն մի աշակերտ ունէր իր առանձին վերնախարկը: Լուկան միայն հիմացաւ իր վերնատան արժէքը, որովհետեւ եթէ այդպիսի մի ընդարձակ և առանձին տեղ չունենար՝ չէր կարող իր մօտ տեղաւորել իր միակ բարեկամին և պահապան հրեշտակին: Խորհրդաւոր խօսքերը, որ Ռաֆայէլը չճշաց Լուկայի ականջում նրա սրտի գաղտնիքն իմանալու օրը, այս էր թէ՛ «թոյլ տուր ինձ, որ ես քո փոխանակ նկարեմ»:

Երկար ժամանակ Լուկան ոչ միայն վա-

խենում էր համաձայնութիւն տալ, այլ որ չը ծիծաղեց էլ՝ այդ միայն նրա համար, որ չուզեց երեխայի սիրտը կոտրել: Ինչպէս, մի մատը երեխայ, որի եօթը տարին դեռ նոր է լրացել, հանդէս է գալիս և ուզում է դուքսի խիստ պատուէրը ամենից լաւ կատարել: Ոչինչ բան չէր կարող Լուկայի խնդարը բռնել, բացի Ռափայէլի դէմքի լուրջ և լուսափայլ արտայայտութիւնը, որ ցոյց էր տալիս, թէ մեծ հաւատ ունի իր վրայ և աւելի մեծ՝ երկնքի և նրա ձիրքերի վրայ:

— Դու ինձ թոյլ տուր միայն փորձեմ, — հարկը անգամ կրկնեց երեխան: Ես ոչ ոքի չեմ ասիլ, միայն քեզ կը լինի յայտնի:

Կը յաջողի՝ լաւ, չի յաջողի՝ նա կարող է վճարել փչացրած բաների գինը: Նա ամբողջ երկու ոսկի ունէր, որ ընծայել էր նրան դուքսը, երբ որ եկել էր տեսնելու նրա հօր քաջած պատկերները եկեղեցու պատերի վրայ: Երեխան այսպէս լուրջ և տաք կերպով համոզել էր ուզում, իսկ Լուկան էլ այնպիսի յուսահատ վիճակի մէջ էր, որ վերջապէս համաձայնեց:

— Ես երբէք մի լաւ բան չեմ կարող շինել, ասաց Լուկան, նայելով իր կոպիտ ու խամ նկարների վրայ: — Սուրբերը հրաշքներ

են գործել միայն հրեշտակների օգնութեամբ: — Այս հրաշք չի լինիլ, ասաց Ռափայէլը: Ես կը նկարեմ միայն այն, ինչ որ Աստուած դրել է իմ մէջ:

Այդ օրուանից Լուկան թոյլ տուաւ նրան, որ ինչ ուզում է՝ անէ, և երեխան գալիս էր ամեն օր, փակում վերնայարկումը: Նա և՛ ուսումնասիրում էր և՛ կշռադատում, և աշխատում. մերթ կնճռում էր ունքերը և մերթ ուրախ ժպտում, նայած թէ որպիսի հոգեկան տրամադրութեան մէջ էր գտնուում և որքան էր առաջ գնում ձեռնարկած գործը:

Ջիովաննի Սանցիօն այս միջոցին իրանց քաղաքումը չէր. նա գնացել էր ուրիշ տեղ՝ եկեղեցի նկարելու: Այս անգամ Ռափայէլը շատ ուրախ էր հօր բացակայութեան համար, որովհետեւ նա կը նկատէր, թէ որտեղ է ուշանում տղան և ո՛ւր է բացակայում այնպէս շուտ շուտ, և կը հարկադրէր, որ տանը նստէ և լատիներէն դասը սերտէ, կամ դուրս կը հանէր տանիցը, որ գնայ դաշտերում ագատ օդ շնչէ: Ռափայէլի մայրը ոչինչ չէր ասում, կարծելով, թէ նա գնում էր Պաշիֆիկայի մօտ, որ նրան մօրիցն էլ լաւ կը պահպանէր: Իսկ Պաշիֆիկան էլ զարմացած էր մնացել, թէ ինչո՞ւ նա իրան թողնում էր

և գնում վերնայարկը՝ Լուկայի մօտ։ Մէկ անգամ, երբ նա հարցրեց այս մասին՝ փոքրիկ չարածճին ընկաւ Պաշիֆիկայի վզովը և շշնջաց նրա ականջումը։

— Օ՛հ, Պաշիֆիկա, ես ուզում եմ, որ Լուկան արժանանայ քո ձեռքին, որովհետեւ նա շատ է սիրում քեզ, իսկ ես երկուսիդ էլ սիրում եմ։

Աղջիկը սփրթնեց և ասաց նրան.

Օ՛հ, հոգեակս, եթէ սրտինդ կատարուէր։ Ել ոչ մի խօսք չասեց. նստեց իր ճախարակի մօտ, և Ռափայէլը նկատեց, թէ ինչպէս արտասուքի խոշոր կաթիլներ են թափւում նրա մանածի վրայ։

Պաշիֆիկան կարծում էր, թէ Ռափայէլը գնում էր տեսնելու, թէ ինչպէս է առաջ տանում Լուկան իր գործը, և սրա համար աւելի էլ սիրեց նրան. բայց շատ լաւ գիտէր, ինչպէս և ինքը Լուկան, որ այդ քաջասիրտ պատանին երբէք կարող չէ այնպիսի բան նրկարել, որ դուքսի ուշադրութեանն արժանանայ։

Եւ ինչպէս ցաւում էր Պաշիֆիկայի սիրտը խեղճ Լուկայի համար։ Շատ քիչ էր պատահում, որ նրանք հանգիպին միմեանց և մի քանի խօսք ասեն իրար։ Երբեմն միայն

յաջողեցնում էր Լուկան որ և է առիթով մօտենալ և մի քանի փառաքշական խօսքեր ասել, կամ թարմ ծաղիկներ տալ. երբեմն էլ երգում էր նրա սենեակի պատուհանների տակ սերենադներ։ Եւ ինչքան գեղեցիկ է Լուկան, վայելչակազմ, պարթեալասակ և քաղցրաբարոյ, և ինչպիսի յարգանքով է վերաբերւում դէպի նա, ինչպէս պաշտում է Բարեսիրտ Պաշիֆիկայի հոգը չէր ամենեւին, թէ նա լաւ է նկարում թէ ոչ. ինքը սիրում է նրան, ուրեմն առանց տաղանդի էլ՝ բախտաւոր կը լինի նրա հետ։

Ռափայէլը իր բոլոր անցած կեանքում երբէք այնպիսի հոգսի մէջ չէր եղած, ինչպէս այդ օրերում, որ նա անց էր կացնում իր բարեկամի վերնատանը։ Նա նոյն իսկ Լուկային էլ չէր թող տալիս, որ տեսնի, թէ ինչ է շինում ինքը։ Նա աշխատելիս՝ դուռը կողքում էր, և երբ դուրս էր գնում՝ ամեն ինչ գնում էր պահարանումը և կողքէքով փակում։

Բայց պատուհաններից ծիծեռնակները ներս ու դուրս էին անում, ճախրելով նրա գլխի չորս կողմը. ուրախ ճառագայթները ներս թափանցելով՝ մի տեսակ բակ էին բոլորում նրա ոսկեմազ գլխին, բոլորովին այն-

պէս, ինչպէս նրա հայրը՝ սուրբերի պատկերը նկարելիս՝ նրանց գլուխների չորս կողմը ճաճանչաւորում էր ոսկեգոյն լուսով: Իսկ Ռափայէլը շարունակում էր իր գործը, առանց գլուխը բարձրացնելու, որ տեսնի ինչ է կատարւում իր չորս կողմում, կամ ինչ երաժշտութեան ձայն է, որ փողոցից հասնում է իր ականջին, այնքան յափշտակուած և վերացած էր նա իր գործը կատարելիս:

Նա ընդամենը եօթը տարեկան էր, բայց այնպէս պինդ էր կպել իր գործին, ինչպէս հասակաւոր մարդ:

Նրա փոքրիկ վարդագոյն մատիկները սխմել էին այն մատիտը, որ պիտի փառաւորէր նրան այնպիսի փառքով, որպէս չեն փառաւորուած թագաւորները, նրանով պիտի ընկնէր անմահների կարգը:

Նախ քան իր գաղափարի մարմնացնելը՝ նա հարիւրաւոր թերթեր լցրեց զանազան տեսակ նկարներով: Երբ որ վերջապէս իր գլուխումը պտտուող գաղափարը յաջողութեամբ արտայայտեց թղթի վրայ այնպէս, որ ինքը բաւական մնաց՝ այնուհետև սկսեց նոյնը գունաւոր ներկերով նկարել կաւի վրայ:

Ինչքան ուրախ էր այժմ, որ հայրը նրան երկու տարեկանից արդէն սովորեցրել էր

նկարչութեան տարերքը, ուրախ էր և այն բանի համար, որ վերջին օրերում Բենեդէթտօն էլ ցոյց էր տուել կաւի վրայ նկարելու գաղտնիքը:

Մի նշանաւոր գրող ասել է, թէ հանճարը՝ տոկուն աշխատութեան ընդունակութիւն ունենալն է: Աւելի ուղիղ կը լինէր, եթէ ասէր. հանճար ունեցողը ունենում է և տոկուն աշխատութեան ընդունակութիւն: Բայց աւելի կարեւորն այն է, որ հանճարը ընդունակ է ինքնակամ ստեղծագործելու գեղեցիկ բաներ՝ առանց մեծ ջանք գործ դնելու, այլ մեծ հաճոյքով և բաւականութեամբ:

Լուկան նայում էր երեխայի վրայ, բայց ոչ նրա գործին, որովհետև խօսք էր տուել երեխային, և զարմացած էր մնացել, տեսնելով նրա ինքնակենտրոնացումը, ուշադրութիւնը և դիւրաշարժութիւնը, որից երևում էր, որ գործը հեշտութեամբ է առաջ գնում, և երեխան դժուարութեան չի հանդիպում: Լուկայի աչքումը այժմ բոլորովին սրբացել էր Ռափայէլը, որ այդ ժամանակ այլ ևս հողեղէնի չէր նմանում, այլ անմեղ և փոքրիկ հրեշտակի, որ թւերը փռել էր սեղանի վրայ և մի հրաշալի բան էր ստեղծագործում:

Ռափայէլի դէմքն այժմ աւելի լուրջ

կերպարանք էր ստացել, նա սփրթնել էր և թխաւուն խոշոր աչքերը աւելի էին խոշորացել և մգացել:

— Պարոն Զիովանին սաստիկ պիտի բարկանայ, — մտածում էր խեղճ Լուկան, բայց հիմա այլ ևս ուշ էր, բանն սկսուած էր, էլ յետ դառնալ չէր կարելի. երեխան հիմա իր ուսուցիչն էր:

Այսպէս Ռափայէլը անընդհատ աշխատում էր վերնատանը, և ոչ ոք չգիտէր այդ, բացի Լուկայից: Կակաջներն արդէն փթթել և թառամել էին, ցորենի և գարու հունձն սկսուել էր. ամառը հասել էր իր կիսին, և նշանակուած երեք ամիսն անցել էր արդէն, մնացել էր միայն վերջին շաբաթը: Յայտնի եղաւ, որ բոլոր նկարիչները պատրաստ են նշանակուած մրցութեան համար: Այս վերջին շաբաթուայ մէջ մի երեկոյ Ռափայէլը բռնեց Լուկայի ձեռքից և ասաց. — Գնանք:

Նա Լուկային տարաւ վերնատունը և մօտեցրեց այն սեղանին, որի վրայ անց էր կացրել ամառուայ ամենալաւ և ուրախ օրերը, այն երկար իննսուն օրերը, որ ժամանակ էր տուած զուքսի պատուէրը պատրաստելու համար:

Լուկան մօտեցաւ սեղանին թէ չէ՝ զար-

մանքից և ապշութիւնից մի ճիշտ արձակեց և մեխուեց տեղնուտեղը և սկսեց նայել, նայել, նայել: Յետոյ ծունկ չոքեց երեսայի առջև և գգուեց նրա փոքրիկ տոտիկները: Այս առաջին երկրպագութիւնն էր, որ ստացաւ իր մարդ եղբօրից նա, որի կեանքը յետոյ դարձաւ մի գովասանական օրհներգութիւն:

— Իմ թանգազին Լուկաս, այդպէս մի անիլ, ասաց երեխան հանդարտ: Եթէ իմ գործըս իրաւի այդքան լաւ է՝ պէտք է ուրեմն Աստուծուն տանք գոհութիւն:

Ահա թէ ինչ տեսաւ նրա բարեկամը: Սեղանի վրայ դրուած էին մի մեծ ձուածեկ բլիւզ և մի մեծ էլ ըմպանակ կամ վազա, երկուսն էլ լցուած արեւի ճառագայթներով, փայլում էին անգին քարերի նման: Նրանց վրայ նկարուած էին շնորհաշուք այլաբանութիւններ և կլասիքական նկարներ: Բոլորի շուրջը պատել էր քերթներով և ծաղիկներով, որոնք պսակի ձևով բռնած ունէին տեղական դքսութեան դրուագը: Մէջ տեղը նրկարած էր դաշտային և լեռնային տեսարաններ Ուրբինօի շրջապատից վերցրած: Սարերի գագաթից ցոլանում էին արեւի վերջին ճառագայթները: Բոլոր նկարների մէջ գլխաւոր

տեղը բռնում էր Եսթերի պատկերը, սպիտակ հագուստով և ոսկի թագով: Այդ պատկերի մէջ մանուկ նկարիչը դուրս էր բերել Պաշիֆիկայի դէմքի գծերը: Եւ այդ հրաշալի ստեղծագործութիւնը, որ ստեղծուել էր մանկիկի ձեռքերով՝ դուրս եկաւ հնոցից բոլորովին անվնաս և անփորձ, առանց որ և է ճաքի և բծի:

Լուկան դեռ ընկած էր ծնկի վրայ երեխայի ոտքերի տակ, ինչպէս յետոյ ծոռնկ չորեց նրա առջև ամբողջ աշխարհը:

Օ՛, սքանչելի երեխայ. հրեշտակ Աստուծոյ, ուղարկուած մարդոց մօտ,—ասում էր խեղճ աշակերտը, սքանչանալով նրա գործից, և նրա սիրտը այնպէս էր լցուել, որ հեղեղուեց արտասուներով:

— Գոհանանք Աստուածանից, նորից կըրկնեց Ռափայէլը, և ծալելով իր ձեռնիկները, որոնք գործել էին այդ հրաշալիքը, նա մեղմ կերպով արտասանեց մի աղօթք:

Երբ որ թանգագին պնակը և ըմպանակը դրաւ պահարանումը և փակեց մեծ պողպատի փականքով, Լուկան նրան ասաց խեղճ խեղճ, զգալով, որ արհեստի կողմից քսան տարով փոքր է այդ աստուածապէս մանուկից:

— Բայց, իմ հոգեակս, ես չգիտեմ, ինչ օգուտ կարող է տալ ինձ քո հազուագիւտ և սքանչելի ձեռագործը: Եթէ մինչև անգամ ինքդ թոյլ տայիր ինձ, որ ես այդ իմս համարեմ, ես երբէք չէի համաձայնիլ այդ բանին: Այդ այնպիսի մի խաբեբայութիւն կը լինի և խայտառակութիւն, որ ես չեմ կարող վրաս առնել, թէկուզ զրկուելու լինիմ Պաշիֆիկայի ձեռքից:

— Մի տաքանալ այդպէս, Լուկա, պատասխանեց Ռափայէլը. դեռ սպասիր փոքր ինչ: Ես գիտեմ ինչ եմ անելու. դու միայն հաւատա ինձ:

Ինքը Երկինքն է խօսում քո բերանից, դրան ես հաւատում եմ, ասաց Լուկան հեղութեամբ:

Ռափայէլը պատասխան չտուաւ: Նա վայր վազեց Պաշիֆիկայի մօտ, փաթաթուեց նրա վզովը և սկսեց փայփայել նրան մի առանձին սիրով:

— Պաշիֆիկայ, իմ անուշիկս, զօրացիր և ուրախ կաց. շշնջաց Ռափայէլը, և այլ ևս ժամանակ չտալով, որ նա հարց ու փորձ անէ. դուրս փախաւ և գնաց իր մօր մօտ:

— Կարելի՞ բան է, որ Լուկային յաջողուած լինի մի լաւ բան նկարել, մտածեց

Պաշիֆիկան: Եօթը տարեկան երեխան ինչ դատաւոր կարող է լինել, թէկուզ նա լինի նկարիչ և բանաստեղծ Ջիովանի որդին:

Միւս օրը ամառային արևադարձի օրն էր: Բոլոր շինուածները պէտք է ի ցոյց դրուէին Բենեդէթտօի արուեստանոցումը: Սպասում էին Գուլիօբալդօ դուքսի գալուհն:

Բենեդէթտօն յայտարարեց, որ ինքը չը պիտի տեսնի ի ցոյց դրուած բաները, այլ պիտի սպասի դուքսին և նրա հետ ի միասին կը նայէ եղածներին: Նրա այսպէս վարուելու պատճառն այն էր, որ ուզում էր ցոյց տալ, թէ ինքը բոլորովին անտարբեր է և անաչառ, ոչ ոքի առանձնապէս չունի ի նկատի, բացի սրանից՝ ինքն ևս պալատական լինելով՝ ուզում էր իրան բարձր պահել: Իսկ ինչ որ վերաբերում էր Պաշիֆիկային՝ նրա սիրտը ԼԲԼԸ քում էր, որովհետև իր բախտի որոշուելու օրն էր. նա վրդովուած և յուզուած փակուել էր իր սենեակումը: Միևնոյն ժամանակ մըըցութեան մասնակցող երիտասարդները, ման էին գալիս կոտրտուելով, տնադ էին անում ուրիշներին և պարծենում իրանցով. միայն խեղճ Լուկան էր, որ քաշուել էր մի հեռաւոր անկիւն և այնտեղ նստած ճնկճնկացնում էր հին քնարի թելերը:

Ջիովանի Սանցիօն նախընթաց երեկոյին քաղաք էր հասել ձիով և հիմա եկել էր տանիցը, որ տեսնի, թէ ինչ բաներ կան ի ցոյց դրուած: Մտնելով արուեստանոցը՝ մօտեցաւ Լուկային, ձեռքը դրաւ ուսին և ասաց.

Ես լսեցի, որ պիգարցիք շատ լաւ լաւ բաներ են պատրաստել, բայց դու քաջ եղիւր, մի վախենար: Մենք կը խնդրենք դուքսին, որ միջամտէ քո գործումը և պաշտպան հանդիսանայ. նա յետ կը կանգնեցնէ Բենեդէթտօին իր քմահաճ վճռից:

Լուկան գլուխը շարժեց: Նա գիտէր, որ ամենալաւ գործը Ռափայէլինն էր, բայց դրանից ինչ օգուտ իրան:

—Ձեր երեխան... երեխան... կմկմաց Լուկան, և քիչ էր մնում, որ երեխայի գաղտնիքը բաց անէր, բայց շուտով լռեց:

—Գու իմ որդու մասին ես հարցնում, ասաց Ջիովանին:—Նա հէնց հիմա կը գայ: Մի տեղ պատկերահանդէս լինի և նա ներկայ չլինի՝ այդ անկարելի է:

Բարի ծերունին դուրս եկաւ արուեստանոցից, որ գնայ բարեւելու Բենեդէթտօին: Բենեդէթտօն կանգնել էր փողոցումը կասկարմիր թաւշեայ կաբայով, մթագոյն թաւշեայ բաճկոնով, գլուխը բաց, սպասում էր զիմա-

ւորել զուքսին հէնց որ կը լսի նրա ձիու տրոփիւնը:

— Դուք այսօր սաստիկ վրդովուել էք, ինչպէս երևում է, ասաց նրան Զիովանին:— Ասում են՝ պիգարցի մի պատանի մի շատ լաւ բան է շինել: ուրեմն դուք պիտի հարկադրուիք օտար և անծանօթ մէկին ընդունել ձեր արուեստանոցում և մինչև անգամ ձեր տանը:

Եթէ նա իրաւի մի հանճարաւոր մարդ է՝ նա էլ կը լինի իմ ցանկալի հիւրը, լայտարարեց Բենեդէթտօն փքուն գոռոզուծեամբ:

— Աստուած տայ, որ ձեր վճիռը ձեր տան համար ուրախութիւն և փառք բերէ, ասաց Զիովանին, լաւ իմանալով, որ իր հարեանը թէև անբիծ մարդ է՝ բայց չափից դուրս սնափառ է և շատ է գոռոզանում իր բարձր դիրքով Ուրբինօում:

— Դուքսը գալիս է, ձայն տուաւ Ժողովուրդը, որ խռնուած էր փողոցումը:

Պարոն Բենեդէթտօն դուրս եկաւ դուքսին ընդառաջ:

Ռափայէլը կամացուկ ներս սողաց իր հօր մօտ և իր ձեռքը դրաւ նրա ձեռքումը:

— Դու հօ չես վախենում մեր բարի

Դուիդօբալդօից, նկատեց նրան հայրը, տեսնելով՝ որ Ռափայէլը գոյնը նետել է և վարի պռօշը կարծես դողում էր:

— Ձեմ վախենում, պատասխանեց երեսան:

Դուքսը և իր հետևորդները ձիաւորուած մօտեցան և կանգ առան Բենեդէթտօի տան առջև: Դրանք ամենքն էլ մեծամեծ իշխաններ էին, չնայած նրանց առաւօտեան պարզ հագուստին. ամենի ձիաներն էլ բուն արաբական ազնիւ նժոյգներ էին: Փոքրիկ պաժերը և սպասաւորները գալիս էին նրանց ետևից: Եթէ Դուիդօբալդօն սովորաբար գրնում էր որսի կամ ազնուականներին այցելութեան՝ այդ ժամանակ նա իր հօր նման ոտքով էր գնում, ինչպէս ամեն մի քաղաքացի. բայց հիմա իմանալով Բենեդէթտօի փքուն և սնափառ բնաւորութիւնը, և բարեհոգութեամբ ուզենալով բաւականութիւն տալ նրա անվնաս սնափառութեանը՝ նա վեր առաւ իր հետ և իր շքախումբը:

Բենեդէթտօի տանը մօտենալով՝ դուքսն իջաւ ձիուցը, իսկ Բենեդէթտօն գլուխը կախ գցած՝ յետ յետ գնալով՝ երեսը դէպի դուքսի կողմն արած՝ տարաւ նրան իր արուեստանոցը: Պալատականները հետևեցին նրան: Զիո-

վանի Սանցիօն իր որդու հետ և մի քանի ընտրեալ քաղաքացիներ գնացին նրանց ետեւից՝ փոքր ինչ հեռու նրանցից։ Սրուեստանոցի ամենահեռաւոր անկիւնում կանգնած էին Բենեդէթտօի աշակերտները և նկարիչները Պիզարօից և գլխաւթեան ուրիշ քաղաքներից, որոնց գործերը նույնպէս ի ցոյց էին դրուած։ Բոլոր մրցողները թուով տասը հոգի էին։ Նրանցից միայն խեղճ Լուկան էր հեռացել և կանգնել միայնակ վանդակապատ պատուհանի խորշումը, ծածկելով ամենից իր յուսահատութիւնը։

Նեղ ու երկայն նստարանների վրայ, որոնք բանի ժամանակ սեղանների պաշտօն էին կատարում աշակերտների համար, շարուած էին պնակներ և սափորներ, վրաները թուահամար կպցրած, առանց նշանակելու նկարողների անունները, որովհետեւ պարոն Բենեդէթտօն դրանով ուզեցել էր ցոյց տալ իր անաչառ վերաբերութիւնը դէպի մրցողները. նա յաջողութիւն էր ցանկանում նկարիչներից ամենաճարտարին։

Գուլիգօբալդօ դուքսը քաղաքավարութեամբ վեր առաւ գլխարկը, երկար սենեակով անցնելով՝ սկսեց դիտել ամեն մի գործը հերթով։ Ընդհանուր առմամբ ցուցահանդէսը

բաւական հարուստ ժողովածու ունէր, բայց նա այսու ամենայնիւ մի քիչ հիասթափուած էր երևում, որովհետեւ նա ցանկանում էր ունենալ սովորականից դուրս և բոլորովին կատարեալ մի բան։ Սակայն նա բարեհաճութեամբ շնորհաւորում էր Բենեդէթտօին իր սարքած ցուցահանդէսի համար, միայն խեղճ Լուկայի շինածի առջև ոչ մի խօսք չսեց, որովհետեւ լուրթիւնը ամենամեծ ողորմութիւնն էր, որ նա կարող էր ցոյց տալ նրան։ Լուկայի նկարը կանոնաւոր էր, բայց ներկերը շատ կոպիտ էին. աչք էին ծակում, վատ էին դասաւորուած։

Վերջապէս յանկարծ մի զարմացման և հիացման ճիչ արձակեց դուքսը պնակի և վազայի առջև, որոնք համեստութեամբ դրուած էին սեղանի ամենահեռաւոր ծայրումը։ Բենեդէթտօն կարմրատակեց ուրախութիւնից և զարմացումից։ Զիովանի Սանցիօն ևս ներս սխմուեց դէպի առաջ, և աշխատում էր պաշտականների ուսերի վրայից տեսնել, թէ ինչով է յափշտակուել դուքսը, առաջուց իմանալով՝ որ հասարակ նկարի առջև նա ճիչ արձակող չէր։

— Այս բանը ամենայն համեմատութիւնից բարձր է, ասաց դուքսը և խորին յար-

գանքով ձեռքն առաւ մեծ և ձուլած ւրնա-
կը:—Վարպետ Բենեդէթտօ, ես ձեզ շնորհա-
ւորում եմ այսպիսի տաղանդաւոր աշակերտ
ունենալուդ համար: Նա կը բարձրացնի մեր
սիրած Ուրբինօի փառքը:

— Ծննդաբերօր դա շատ նշանաւոր աշ-
խատութիւն է, ամենաողորմած դուքս, պա-
տասխանեց վարպետը, ապշութիւնից դողդո-
ղալով, չվստահանալով իր զարմացումն ու
հիացումը ցոյց տալ:—Այս պատճառով պիգար-
ցու կամ կաստէլ-դուրանտցու շինած կը լինի,
աւելացրեց նա, որովհետեւ նա շիտակ մարդ
էր. —իմ արուեստանոցում ոչ ոք կարող չէ
սրա նման մի բան շինել: Սա այնքան գեղե-
ցիկ է:

—Սրան պէտք է գնահատել իր կշռի
չափ ոսկով, ասաց դուքսը:—Մօտեցէք, պա-
րոններ և նայեցէք: Ուրբինօի փառքը պիտի
տարածուի Ապենինեան և Ալտեան սարերի
միւս կողմը:

Մօտ գնացող պալատականները և քա-
ղաքացիք յայտարարեցին, որ Ուրբինօում նրա
նմանը տեսած չեն:

—Բայց ի՞նչ շինածն է այս, անհամբե-
րութեամբ հարցրեց դուքսը, նայելով աշա-
կերտների և նկարիչների խմբի վրայ, որոնք

կանգնած էին հեռու անկիւնում:—Խնդրում
եմ ձեզ, վարպետ Բենեդէթտօ, նկարչի անու-
նը տուէք շուտով:

—Այս գործի վրայ դրուած է տասնը-
մէկերորդ թուահամարը, ձայն տուաւ Բենե-
դէթտօն.—Ո՛ւմն է այս թուահամարը, թող
դուքս գայ և իր անունը տայ: Գուքսն ընտ-
րել է այս գործը: Ի՞նչ էք սուս կացել, մի-
թէ չէք լսում ինձ:

Գործաւորների խմբից ոչ ոք չշարժուեց
տեղիցը: Երիտասարդ մարդիկը լուռ ու մունջ
իրար երեսի էին մտիկ տալիս, չիմանալով թէ
ո՞վ է այդ անանունն ախոյեանը: Զէ որ նրանք
միայն տասը հոգի էին:

—Ե՛ր, դ՛ուք, բղաւեց Բենեդէթտօն ար-
դէն բարկացած:—Լեզուներդ չորացելէ, ի՞նչ
է: Ո՞վ է նկարել այս բանը: Ինչո՞ւ էք լուռ:
Այդ ուղղակի յանդգնութիւն է ձեր կողմից՝
չպատասխանել դուքսին և ինձ:

Այդ ժամանակ փոքրիկ Սանցիօն թողեց
հօր ձեռքը մօտ գնաց և կանգնեց վարպետի
առջև:

—Ես եմ նկարել այդ, ասաց նա, քաղցր
ժպիտը բերանին:—Ես Ռափայէլս:

Կարող էք ձեզ ներկայացնել այն ապշու-
թիւնը, յափշտակութիւնը, երկմտութիւնը,

հարցումները, շփոթութիւնը, իրարանցումը և խառնադադակ ու հրճուալից գովասանքները, երբ տեսան, որ հանճարաւոր նկարիչը մի փոքրիկ մանուկ է եղել: Միայն դուքսի ներկայութիւնն էր, որ չափաւորում էր ներկայ եղողների խորին զմայլմունքն ու հիացումը, թէև ինքը դուքսը զգում էր, որ իր աչքերը լցւում են արտասուներով և սիրտը ուժգին բաբախում: Նա ինքն անզաւակ էր, և ուրախութեամբ իր ամբողջ գբսութիւնը կը տար այն ուրախութեանը, որ այս բոպէիս զգում էր Զիովանի Սանցիօն՝ սքանչելի մանկիկի ծնող հայրը:

Դուքսն իր պարանոցից հանեց ականաւորու ոսկի շղթան և կախեց Ռափայէլի ուսերից:

— Ահա քեզ առաջին մրցանակը, ասաց նա, դու էլի շատ մրցանակների կարժանանաս, հրաշալի մանուկ: Դու դեռ ևս ապրելիս կը լինիս, երբ ամենքս փոշի կը լինինք դաւած:

Ռափայէլը, որ բոլոր այդ ժամանակ հանդարտ էր և անշփոթ, համբուրեց դուքսի ձեռքը և դառնալով իր հօրը՝ հարցրեց.

— Ուղիղ է արդեօք, որ ես եմ արժանացել մրցանակին:

— Բոլորովին ուղիղ է և ճշմարիտ, իմ հրեշտակիկս, ասաց Զիովանին:

Ռափայէլը նայեց վարպետ Բենեդէթտօի վրայ:

— Ուրեմն ես կը պահանջեմ ձեզանից և Պաչիֆիկայի ձեռքը:

Բոլոր շրջապատողները, մինչև անգամ յաղթուած և տխրած նկարիչները ժպտացին:

— Օ՛, եթէ դու հասուն տարիք ունենայիր, անշուշտ իմ փեսաս կը դառնայիր, ինչպէս դարձար արդէն իմ սիրելին. ասաց Բենեդէթտօն:— Իսկ դու հանաք ես անում, ես այդ գիտեմ: Բայց ուղիղն ասա, ի՞նչ որ կամենում ես ինձանից: Քեզանից ոչ մի բան չեմ խնայիլ, հիմա դու իմ վարպետն ես:

— Ես ձեր աշակերտն եմ, ասաց Ռափայէլը, ժպտալով իր քաղցր և լուրջ ժպիտով, և ձեռքում խաղացներով թանգագին ընծան: — Ես երբէք չեի կարող այդպիսի բան նկարել, եթէ դուք չսովորեցնէիք ինձ ներկերի պատրաստելը և նրանցով գրելը: Հիմա, իմ թանգագին վարպետ, և դուք, իմ դուքս, լսեցէք ինձ: Չէ որ ես մրցութեան պայմանի համաձայն արժանացել եմ Պաչիֆիկայի ձեռքին, և ունիմ իրաւունք՝ վարպետ Բենեդէթտօի ընկերը դառնալու: Ես ընդունում եմ իմ

իրաւուրքները և տալիս եմ իմ ամենալաւ բարեկամիս՝ Փանօեցի Լուկային, որովհետեւ նա ամենաշիտակ մարդն է բոլոր աշխարհիս երեսին, նա յարգում է պարոն Բենեդէթտօին և սիրում է Պաշիֆիկային այնպէս, ինչպէս ոչ ոք, և Պաշիֆիկան էլ Լուկային է սիրում: Գուքսն անշուշտ կասի, թէ լաւ կը լինի, որ այսպէս լինի:

Այսպէս խօսեց մանկական անմեղ վստահութեամբ այս եօթը տարեկան նկարիչը, որ նոյնտեղ հաւաքուած բոլոր հասակաւոր նկարիչներէն բարձր էր:

Պարոն Բենեդէթտօն կանգնել էր լուռ, մթնած և յուզուած: Լուկան արագութեամբ մօտ եկաւ և հատ ծնկնով չօքեց նրա առջևը: Նա սփրթնած էր քաթանի պէս: Ռափայէլը նայում էր նրա վրայ ժպտալով:

— Մեծ դուքս, ասաց Ռափայէլը, — դուք հօ ընտրեցիք իմ գործը, ուրեմն պաշտպանեցէք իմ իրաւունքը:

— Լսեցէք այս հրեշտակին, իմ բարի Բենեդէթտօ: Ինքը Երկինքն է խօսում սրա բերանով, ասաց դուքսը, ձեռքը դնելով վարպետի ուսին:

Պարոն Բենեդէթտօի աչքերից արտասուք հոսեց:

— Ոչ մի բանում չեմ կարող մերժել սրբան, ասաց նա հառաչելով: Սա կը փառաւորէ մեր Ուրբինօ քաղաքը այնպիսի փառքով, որպիսին դեռ ևս տեսած չէ աշխարհը:

— Կանչեցէք ուրեմն ինձ մօտ սիրունիկ Պաշիֆիկային, որի ձեռքին արժանացել է Ռափայէլը, ասաց դքսութեան հրամայողը: — Ես կը տամ նրան այնքան օժիտ, որքան ոսկի որ կը տեղաւորէ իր մէջ հոչակաւոր վազան: Դուք, վարպետ Բենեդէթտօ, աւելի լաւ ինչ արած կը լինիք, քան թէ այն, որ ձեր աղջիկը կը տաք այս ազնիւ երիտասարդին, որ սիրում է նրան և սիրում նրանից: Կանգնիր, ազնիւ պատանի, և բախտաւոր եղիր: Այսօր երկնքից հրեշտակ է եկել ձեզ մօտ այս սքանչելի մանկիկի կերպարանքով:

Բայց Լուկան ոչինչ չէր լսում: Նա առաջուայ պէս չօքած էր երեխայ-հանճարի ոտքերի տակ, որի առջև ամբողջ աշխարհն է ծուռնկ չոքում մինչև այսօր:

1182

2013

59	Սիրաք և Սամուէլ, գրեց Խրիմեան Հայրիկ	— 50
60	Փորձանքների բժշկարան, Բրօքերի, Թ. Օ.	— 20
61	Մակրէթ, Շէկապիրի, Թարգմ. Ս. Մալխ.	— 50
62	Պատուօր, Ս. Բալաղեանի և Ա. Քալանթարի.	— 20
63	Խօլբա, բժ. Վ. Արծրունու	— 5
64	Խաբազի տղայ, Ս. Քամալեանի	— 40
65	Հանրամատչ. Բնախօսութիւն, Վ. Լուսիկե- վիչի, Թ. Կ. Գիւլնազարեան	1 —
66	Փարաւոնի աղջիկը, Էբէրսի, Էթարգ. Գ. Շ.	— 80
67	Խուն-Խոր, Յ. Ազգարեանցի	— 60
68	Էլզուջա, վէպ, Թարգմ. Տ. Փիրումեանի.	— 15
69	Զորրորդ մող, Վան-Իէյկի	— 5
70	Դրախտի ընտանիք, գրեց Խրիմեան Հայրիկ	— 50
71	Սիրաք և Սամուէլ, գրեց Խրիմեան Հայրիկ	— 50
72	Զբոյցներ հողի մասին, Ս. Բալաղեանի	— 15
73	Աստղաբաշխութիւն Ֆրամմար., Թ. Տ. Յ.	1 —
74	Մանուկների հոգաբարութիւնը, Պօկրօվս- կիյ, Թարգմ. բժ. Թ. Զ.	— 20
75	Մուկուչի հաւիկը, Պ. Նեղվանովի. Թ. Գ. Ա.	— 15
76	Երկու հէքեաթ, Կարմէն Սիլվայի. Թ. Ս. Մ.	— 10
77	Կովկասի գերին, Լ. Տօլստօի. Թ. Պ. Պ.	— 20
78	Անճառների բազիկը, Անդէրսէնի Թ. Ղ. Ա.	— 5
79	Վէսիկներ, Շիրվանզադէի	— 40
80	Դարվինիզմ, Ս. Բալաղեանի	— 40
81	Պետրոս Դուրեան, Բարսեղ Դարբինյանի	— 50
82	Շիրիօնի կալանաւորը, Մօր. Հարա. Թ. Կ. Գ.	— 60
83	Համէտ Շէկապիրի, Թ. անդ. Յով-խան Մ.	— 75
84	Քննական պատմ. Հայոց մասն Ա. Ս. Մ.	1 —
85	Նոյն, Մասն Բ.	1 —
86	Նոյն, Մասն Գ.	մամուլի տակ
87	Նոյն, Մասն Դ.	գաշեա-
88	Պատմ. Հայոց,	նի
89	Ակնայ հնութիւններ,	Ս. Պալաս.
90	Ուրբինօցի մանուկը, Ույդի հէքիաթներէց	Յ. Ճանիկ.
		— 10